

OUTI VALO, FM, Kansanmusiikki-instituutin arkistotyöntekijä ja Tampereen yliopiston tohtoriopiskelija
MARKO AHO, FT, dos., tutkija, Tampereen yliopisto

ERKKI ALA-KÖNNIN SOITINKOKOELMA

ERKKI ALA-KÖNNI (1911–1996) oli yliopistomies, kulttuurivaikuttaja, aikansa akateeminen julkisuuden hahmo ja ennen kaikkea perinteenkerääjä, jonka toiminnan tulokset näkyvät edelleenkin monissa eri yhteyksissä. Ala-Könnin nimeen voi törmätä kansanmusiikin opetuksessa, perinteentutkimuksessa, muistomerkin kyljessä ja kaikkialla missä etenkin pohjalainen kansanperinne on läsnä. Erkki Ala-Könnille kerääminen ja tallentaminen oli elämäntapa. Hän aloitti keräystyön jo vuonna 1941 ja kulki vuosien aikana laajoilla kenttäretkillä ympäri Suomea. Osa Ala-Könnin matkoista ulottui myös Suomen rajojen ulkopuolelle muun muassa Venäjälle, Puolaan, Israeliin ja Transilvanian unkarilaiskyltiin. Ala-Könni keräsi 40 vuoden aikana noin 8000 arkistonauhaturkin sekä yli 200 000 valokuvanegatiivin laajuisen perinnekokoelman. Kaiken muun toimintansa ohessa Ala-Könni keräsi intohimoisesti myös soitimia ja hänelle kertyikin noin 1000 soitimen kokoelma. Ala-Könni kartutti kokoelmaansa keräysmatkoilla, antiikkiliikkeissä ja romutoreilla sekä osan soitimista hän sai henkilökohtaisina lahjoituksina. Lisäksi hän tilasi ja osti soitimia myös suoraan suomalaisilta soitinrakentajilta (Nieminen 1.3.2012).

Ala-Könnin keräämät soitimet ovat olleet käytössä niin taide- kuin populaarimusiikissa, mutta ennen kaikkea kansanmusiikissa. Useimmat soitimet ovat Ala-Könnille päätyessään olleet jo alkuperäisen tehtävänsä täysin täyttäneitä, nurkkaan unohtuneita ja rikkinäisiä, mutta historiallisessa mielessä edelleenkin mielenkiin-

toisia dokumentteja menneitten vuosikymmenten ruohonjuuritason musisoinnista. Ala-Könnin soittimilla on erityistä kulttuurihistoriallista arvoa. Soitinyksilöiden kohtalona olisi helposti voinut olla päätyminen polttopuiksi, sillä kyseessä ei useinkaan ole ollut mikään arvo-soitin. Kokonaisuutena kokoelma antaa kuitenkin monipuolisen kuvan 1900-luvun maaseudun soittopeleistä. Vaikka soitinten joukossa on paljon teollisesti valmistettuja soitimia, joita löytyy toki muistakin Suomen ja Euroopan kokoelmista, on osa soittimista itse tai lähituotantona valmistettuja ainutkertaisia esineitä. Useimmat ovat jotain siltä väliltä, puoliammattilaisten kehitystyön hedelmiä ja pienien sarjojen yksilöitä, ne kuitenkin harvinaisia. Kokonaisuutena soittimet voivat kertoa ainakin jotakin myös siitä kulttuuriympäristöstä, jossa Ala-Könni teki keruutyötänsä: maaseudun kansankulttuurista, joka 1970-luvulle tultaessa oli jo häipymässä historian hämärään.

Soitinkokoelman alkujuuret

Ala-Könnin soittimet ovat olleet kiistojen kohteena, mutta kokoelmaa on myös vaalittu. Professori Erkki Ala-Könni nimettiin Tampereen yliopiston kansanperinteen arkiston johtajan virkaan vuonna 1965. Tuolloin soitinkokoelma mainittiin asiakirjoissa ensimmäisiä kertoja. Nimittämisen yhteydessä Ala-Könni luovutti laitokselle keräämäänsä perinneaineistoa, joka käsitti muun muassa 134 kansansoitinta. Kansanperinteen arkiston johtajan virasta Ala-Könni siirtyi professorin-

virkaan uuteen oppiaineeseen, josta käytettiin nimeä kansanperinne, erityisesti kansanmusiikki. Virka perustettiin Tampereen yliopistoon monien vaiheiden jälkeen vuonna 1974. Professuurin perustaminen ei ollut edennyt Tampereen yliopiston sisällä ja se ohjattiin lopulta ylhäältä päin suoraan valtion tulo- ja menoarvion kautta erityisesti opetusministeri Marjatta Väänäsen johdolla. (Määttä 2005: 254 ja Jankko & Tingander 1984: 21.) Humanistinen tiedekunta päätti lopulta esittää yksimielisesti FT Erkki Ala-Könnin kutsumista poliittisten vääntöjen seurauksena erikoisesti nimetyn oppiaineen professorinvirkaan.

Muutamaa vuotta myöhemmin Ala-Könni jäi virasta eläkkeelle ja siirtyi takaisin Tampereen yliopiston kansanperinteen arkiston johtajan tehtäviin. Eläkkeelle jäämisensä yhteydessä Erkki Ala-Könni sitoutui lahjoittamaan yliopistolle suurimman osan soitinkokoelmastaan. Ala-Könnillä oli luovutuksen osalta muutamia ehtoja. Kokoelmat tuli säilyttää yhtenä kokonaisuutena, eikä niitä saanut viedä pois Tampereelta. Samoin lisäehtona oli, että Haarlan kiinteistön käyttötilat tuli asettaa kokonaisuudessaan kansanperinteen laitoksen käyttöön ja näin kokoelmille olisi taattu arvoisensa säilytys- ja näyttelytilat. (Päätös 1987.) Kansanperinteen laitoksen tiloihin jäi lopulta Ala-Könnin kokoelmina yli 700 numeroitua ja joukko numeroimattomia soittimia. Lisäksi Ala-Könnillä oli kotonaan ja tutkimustiloissaan Aakoolassa omia soittimiaan ja eläkkeelle jäämisen jälkeen kerättyjä soittimia.

Riidat alkavat

Ala-Könnin perinnön osista juuri soitinkokoelma tuntuu jääneen ikuisiksi kiistakapulaksi. Eräs syy Ala-Könnin persoonan vanhemmilla päivillään saamaan julkisuuteen olikin soitinkokoelman sijoitusongelmien poikima, vuosikausia jatkunut uutisvirta. Eräänlaisena lähtölaukauksena soitinkokoelman heittopussiksi jäämiselle oli vuonna 1982 annettu valtioneuvoston lausunto, jonka mukaan soitinkokoelman sisällyttäminen museona tai näyttelynä yliopistolaitoksiin ei kuulunut yliopiston tehtäviin. Samoihin aikoihin julkisuudessa esiintyi huolia myös virkaan liittyen, sillä kansanmusiikin professuurin jatkuminen oli vaakalau-

dalla (ks. Kuva 1). Ala-Könnin jälkeen professuurin virkaa ei ollut täytetty kuuteen vuoteen näkemuserojen ja pätevien hakijoiden puutteen takia (Määttä 2005: 256). Huolet oppiaineen tulevaisuudesta olivat aiheellisia, sillä yliopiston rehtori oli ehtinyt jo ilmoittaa, ettei yliopistolla ollut mitään intressejä pitää yllä kansanperinteen laitosta arkistoineen ja professuuri aiottiin muuttaa eri oppiaineeseen. Lopulta virasta tehtiin erikoistutkijan paikka ja erikoistutkijan tuli johtaa arkistoa ja sen tieteellistä kentätutkimusta. Tieteellisyttä ja tutkimusta painotettiin vahvasti, ja myös keräyksen tuli johtaa tutkimuksellisiin tuloksiin. Nämä virkaan liittyvät rajankäynnit johtivat lopulta myös soitinkokoelman kohaloon. (Järviluoma 2001: 77.) Kokoelmalle oli tarkoitus etsiä uusi sijoituspaikka, kun Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen johtokunta esitti erityisen *soitinstituutin* perustamista kansansoitinkokoelman ympärille (Helsingin sanomat 4.10.1983).

Soitinstituutti jäi kuitenkin pohdintojen tasolle ja vuonna 1985 alettiin suunnitella soitinten lainaamista. Soittimien sen hetkinen säilytyspaikka, Haarlan palatsi, oli remontin tarpeessa ja hallintoviraston määräämä neuvottelukunta selvitti poissiirettäväksi joutuvan soitinkokoelman välivarastointia Kaustiselle. Soitinkokoelmaa kaavailtiin osaksi suunnitteilla olevaa Kansantaiteenkeskusta. (Soitinmuseum-neuvottelu 30.10.1985.) Soitinkokoelmasta käytiin kuitenkin neuvotteluja monella rintamalla. Tampereen kaupungin hallituksessa käsiteltiin myös soitinkokoelman sijoittamista, ja sen

Kuva 1. Huolia professuurin jatkumisesta.

Kuva 2. Muutaman vuoden sisällä lehdistössä otettiin vahvasti kantaa soitinkokoelman mahdolliseen sijaintiin.

Ala-Könnin kokoelmat kirjastotaloon

Lukijan osasto
**Kulttuuri-
kaupunki
— muka!**

Pori mukaan viime hetkessä
Ala-Könnin soitinkokoelma
kiinnostaa useita kuntia

**Delfiinit vai
kansansoittimet?**

**Kanteleliitto:
Eikö Tampere
oivalla
perinnettä?**

Antaa soittimien mennä

**Tampere kirjaisi
Haarlan palatsin
soitinkokoelmalle**

Pidetään viulut

**Tampereen kaupunki:
Yliopisto oikea
paikka soittimille**

toivottiin pysyvän Tampereella (Tampereen kaupungin-hallituksen kokouksen pöytäkirja 11.3.1985). Ensimmäiset luonnokset Kaustisen kunnan ja Tampereen yliopiston välisestä sopimuksesta olivat kuitenkin jo tekeillä. Kaustisen kunnanhallitus nimesi työryhmän valmistelemaan Tampereen yliopiston soitinkokoelman siirtämistä Kaustiselle. (Kansanperinteen laitoksen soitinkokoelman neuvottelukunnan kokous 26.2.1985 ja Kaustisen kunnanhallituksen pöytäkirja 30.12.1985.) Ala-Könni itse ei kuitenkaan nähnyt siirtoa tarpeellisena. Hänen mukaansa soittimet olisivat voineet olla Haarlassa kellariremontinkin aikana (Soitinkokoelmaneuvottelu 14.2.1986).

Oikeusneuvottelujen pyörteessä

Haarlan palatsin remontin lähestyessä neuvottelut soitinkokoelman siirtämisestä jatkuivat yliopiston ja Kaustisen kunnan kesken. Ala-Könni kirjoitti yliopiston hallitukselle kirjeen, jossa hän kertoi, ettei hyväksy kokoelman siirtämistä ja lainaamista. Ala-Könnin mukaan kokoelmat jakautuisivat tuolloin eri paikkakunnille: Tampereelle, jossa sijaitsivat hänen kotonaan ja tutkimuskeskus Aakoolassa sijaitsevat soittimet, sekä Kaustiselle, jonne yliopiston tiloissa olevat soittimet aiottiin siirtää (Ala-Könnin kirje 24.2.1986). Ala-Kön-

nin mukaan yliopiston tulisi säilyttää kokoelmat Tampereella, sillä tämä oli ollut ehtona myös kokoelman luovutuksessa. Ala-Könnin mukaan hän oli hankkinut osan soittimista myös omilla varoillaan ja osan hän sai henkilökohtaisina lahjoituksina henkilöiltä, jotka halusivat antaa soittimen nimenomaan Ala-Könnille sekä turvata siten soittimiensa säilyvyyden. Yliopiston mukaan soittimet hankittiin puolestaan virka-suhteessa ja yliopistolla oli tästä syystä oikeus päättää soittimien siirtämisestä ja lainaamisesta. Kerätyt soitti-

methan mainittiin muun muuassa Kansanperinteen arkiston toimintakertomuksissa ja nähtiin yliopiston toimintaan kuuluvaksi osaksi. (Päätös 1987.)

Lopulta Tampereen yliopiston hallitus hyväksyi Kaustisen kunnan kanssa tehtävän sopimuksen soittimien lainaamisesta (Sopimus 30.5.1986). Tämä johti kuitenkin siihen, että Ala-Könni nosti kanteen yliopistoa vastaan raastuvanoikeudessa. Ala-Könni piti kiinni kannastaan, jonka mukaan kokoelman lahjoituksen yhteydessä olleita ehtoja ei ollut noudatettu. Ala-Könni puolusti olevansa soittimien todellinen omistaja, ja toi oikeuden eteen todistajia, joiden mukaan hän oli todellakin hankkinut soittimia henkilökohtaiseen omistukseensa omilla rahoillaan (ks. Kuva 3).

Seinäjokelainen musiikkitehtäjä Eero Hautala todisti, ettei soittimien myynti Ala-Könnille ainakaan voittoa tuottanut, koska professori oli hyvin nuuka rahoistaan ja toisaalta oli selkeästi tiedossa, että Ala-Könni maksoi pelit nimenomaan omasta pussistaan. Professori oli jopa tokaisut, että kauppoissa menevät omat palkat ja vielä perintörahatkin.

Edellisessä istunnossa Ala-Könnin todistaja kertoi professorin poikenneen perinteenkeruumatkoi- laan antikvariaateissa ja maksaneen soittimet omilla rahoillaan.

Todistajien mukaan Ala-Könni maksoi soittimet omasta pussistaan "eikä siinä kuitteja kirjoitettu". Oikeuteen haastetut kolme todistajaa kokivat myyneensä soittimia Erkki Ala-Könnille, ei niinkään kansanperinteen laitoksen professorille.

Kuva 3. Todistajien lausuntoja lehtikirjoituksissa.

Soitinkokoelmat hajoavat

Riitojen jatkuessa Ala-Könni siirsi omat soittimensa Ikaalisiin. Siirto koski sellaista aineistoa, soittimia ja muita esineitä kuten kansallispukuja, joista ei käyty oikeusneuvotteluja. Ala-Könni oli kerännyt nämä soittimet ja esineistön muun muassa eläkkeelle jäämisensä jälkeen eikä niitä ollut säilytetty yliopiston tiloissa. Ala-Könnin mielestä soitinkokoelman yhtenäisyys oli ensisijaisen tärkeää kokoelman arvon kannalta, ja se olisi toteutunut parhaiten Ikaalisissa. (Muistio: Neuvottelu Koskikodissa 11.4. [1986?].) Ikaalisten kaupunki alkoikin etsiä sopivia tiloja soitinkoelmalle, ja samalla uusi toimija, Erkki Ala-Könni -säätio, rekisteröitiin soittimien hallinnoijaksi. Erkki Ala-Könnin kiistatta omistamat kokoelmat siirrettiin samalla säätion pääomaksi (Erkki Ala-Könni -säätion säännöt).

Ala-Könnin haaste raastuvanoikeudessa hylättiin, mutta Ala-Könni vei asian hovioikeuteen. Vuonna 1988

osa Ala-Könnin soitinkokoelmasta oli jo Kaustisella, jossa vihittiin käyttöön Suomen kansansoitinmuseo. Kaustisella sijaitsivat yliopiston Kaustisen kunnalle lainaamat soittimet, joiden omistussuhde oli riitautettu. Ala-Könnin soittimet olivat tärkeä pohja näyttelytoiminnalle, vaikkakin museo alkoi kartuttaa myös omaa kokoelmaansa.

Vuonna 1989 Turun hovioikeus antoi tuomionsa ja jätti asian raastuvanoikeuden päätöksen varaan. Ala-Könnin valitusta soitinten omistussuhteista ei hyväksytty, mutta Ala-Könni sai valitusluvan korkeimpaan oikeuteen. Samalla ilmeni muita ongelmia, sillä Ikaalisten kaupunki päätti yllättäen luopua yhteistyöstä Erkki Ala-Könni -säätion kanssa. Lehtiotsikoiden mukaan kokoelmat tulivat liian kalliiksi (kuva 5) ja säätion omistamat soittimet matkasivat muun muassa Alavudelle, vanhan linja-autoaseman kellarikerrokseen (Sinkkonen 17.10.2011).

**Ikaalinen saa heti osan
Ala-Könnin kokoelmasta,**
Loppukokoelman omistus selvitetään oikeudessa.

Tampereella vaiettiin
**Soittimet lähtivät
lainaksi Kaustiselle**

**Ala-Könnin soitinkokoelmaa
siirretään vaivihkaa Kaustiselle**

Pelejä vietiin

*"Eroon Ala-Könnin
mandoliineista"*

Professori Ala-Könni tuimana
**Soitinkokoelman kohtalo
ratkotaan oikeussalissa**

Soittimet tuomittiin yliopistolle
**Ala-Könni jatkaa
taistelua hovissa**

**Yksi oli poissa
soittotuvan vihkiäisistä**

**Ala-Könnin pelit
Kaustisen varastoon**

**Riidellyt soittimet
lainassa Kaustisilla**

Ikaalinen hylkää Ala-Könnin soittimet

Lopulta korkein oikeus muutti tuomiota ja jakoi riitautettujen soitinkokoelmien omistajuuden sekä yliopistolle että Ala-Könnille itselleen. Päätöksen mukaan Ala-Könni omisti numeroimattomat soittimet ja numeroilla 1–730 merkityt soittimet ja soitinosat, paitsi yliopiston soitinluettelossa mainitut numeroilla 1–302 merkityt soittimet ja yliopistolle lahjoittamansa 200 soitinta. Lisäksi raastuvanoikeuteen oli toimitettu luettelo soittimista, joita ei myöskään katsottu Ala-Könnin omaisuudeksi. (Korkeimman oikeuden tuomio 20.6.1991.)

Samoihin aikoihin Kaustisella Suomen kansansoitinmuseo siirtyi Kaustisen kunnalta Kansanmusiikkisäätiölle, mutta muutos ei vaikuttanut soittimien omistussuhteisiin. Osa kokoelmista oli edelleen Tampereen yliopiston ja osa oikeusprosessin jälkeen Erkki Ala-Könnin. Ikaalisten jättäytyttyä yhteistyöstä Ala-Könni alkoi taipua ja olla vahvemmin yhteydessä Kaustisen suuntaan. Vuonna 1993 Ala-Könni teki testamentin kaltaisen jälkisäädöksen, jossa hän toivoi, että kaikki hänen keräämänsä soittimet ja muu esineistö muutampia poikkeuksia lukuun ottamatta siirrettäisiin Kaustiselle Kansantaiteenkeskukseen. Juridisesti jälkisäädöksestä ei kuitenkaan tullut testamenttia ja soitinkokoelmien omistajuussuhteet eivät muuttuneet Ala-Könnin toivomalla tavalla. (Määttälä 2005: 272–273.) Tilanne oli nyt muuttunut päinvastaiseksi alkuun nähden: Kun Ala-Könni olisi vihdoinkin halunnut kaikki soittimet saman katon alle juuri sinne, mitä hän aluksi henkeen ja vereen vastusti, ei se enää onnistunutkaan. Jälkisäädös jäi Ala-Könnin viimeiseksi toiveeksi keräämiensä soittimien omistussuhteista. Vuonna 2004, eli kahdeksan vuotta Ala-Könnin kuoleman jälkeen, Erkki Ala-Könni -säätiön omistamat soittimet siirtyivät Kaustiselle muun kokoelman yhteyteen. Järjestely jäi kuitenkin lyhytkestoiseksi ja soitinkokoelma pysyi koossa vain vuoden. Erkki Ala-Könni -säätiö teki pian 10 vuoden mittaisen sopimuksen La-

Ala-Könnin soittimet jälleen tuuliajolle

Kokoelma liian kallis Ikaalisille

puan kaupungin kanssa, ja säätiön omistamat soittimet siirtyivät Lapuulle Kulttuurikeskus Paukkuun.

Myös Kaustisella tapahtui muutoksia. Suomen kansansoitinmuseo siirtyi vuosiksi 2009–2011 K.H. Rehnlundin museon – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon – alaisuuteen. Ennen Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon kanssa tehtyä yhteistyösopimusta soitinmuseolla oli kaksi valtionosuuteen oikeuttavaa virkaa. Yhteistyösopimuksen astuttua voimaan Opetusministeriö osoitti vastaavasti Kokkolan kaupungille valtionosuuden kahteen virkaan. Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon kanssa tehdyssä sopimuksessa olivat osallisina Kaustisen kunta, jolle soitinkokoelman oli alun perin Tampereelta deponoitu, Kansanmusiikkisäätiö, joka oli käytännössä vuosikaudet hoitanut soitimiin liittyntä näyttelytoimintaa ja Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo, joka oli kiinnostunut soittimia enemmän Kaustisen Kansantaiteenkeskukseen vuosien mittaan kertyneestä ITE-taide -kokoelmasta.

Ala-Könnin soitinkokoelman sisältö

Ala-Könnin soitinkokoelmaa varten perustettu museo on nimetty kansansoitinmuseoksi, ja nimenomaan kansansoittimiksi Ala-Könnin keräämät soittimet on mielletty. Tämä on ollut luonnollista tuntien Ala-Könnin imagon kansanmusiikin tallentajana. Mutta onko todellisia perusteita kutsua kokoelmaa kansansoitinkokoelmaksi? Mitä sellaiset perusteet voisivat olla?

Katsaus kokoelman sisältämiin soitinlajeihin kertoo, että kokoelmaa on perusteltua kutsua juuri kansansoitinkokoelmaksi. Tämä ei sulje pois sitä mahdollisuutta, että useat soittimet ovat tulleet käytetyksi myös torvisoittokuntamusikissa, kansakouluopetuksessa, kirkkomusiikissa, varhaisessa jazzissa, ja myös taidemusikiharrastuksen piirissä. Ala-Könnin itsensä käyttämässä jaottelussa suu-

Soitinlajit	lukumäärä
• Kanteleet	93
• Paimensoittimet	94
• Muut pillit	38
• Harmonikat	51
• Jousisoittimet	85
• Harmonit	7
• Kielisoittimet	46
• Kellot	41
• Huuliharput	35
• Vaskipuhaltimet	41
• Puupuhaltimet	12
• Lyömäsoittimet	16
• Muut	30
• Ulkomaiset soittimet	33

rimpina ryhminä ovat kanteleet ja erilaiset paimensoittimet. Kanteleet ovat suurilta osin pieniä laatikkokanteleita, pienkanteleiden ja suurempien laatikkokanteleiden pitkän transitiovaiheen edustajia. Kanteleista nuorimmat on

puolestaan rakennutettu harvoilla 1960- ja 1970-luvuilla toimineilla rakentajilla. Perhonjokilaakson kantelemalli on edustettuna useampina kappaleina. Paimensoittimet-kategoria sisältää monenlaisia puhaltimia – kerkkiä, kärjennoukkia, tuohitorvia,

Perinnön osista juuri soitinkokoelma tuntuu jääneen ikuisiksi kiistakapulaksi.”

trubia, soittuja, nokkahuiluja, pukin- ja naudansarvia – useat näistä kansanpuhaltimien varhaisen erityistuntijan, inkeriläisen Teppo Revon tekemiä. Muut pillit – kukkopillit, ruokopillit, olkipillit ja yksinkertaiset huilut – ovat edellisen ryhmän jatketta. Sekä kanteleita että paimensoittimia on kulkeutunut kokoelmaan myös sukulaiskansoilta Suomen rajojen ulkopuolelta, Baltiasta ja Venäjältä.

Harmonikat, jousisoittimet ja orkesteripuhaltimet muodostavat muut yhtenäiset ryhmät. Useimmat viulut, harmonikat ja puhaltimet ovat peräisin Keski-Euroopan soitinteollisuuskeskittymistä. Ne ovat kansansoittajien

ulottuvilla olleita edullisia tehdassoittimia. Kokoelma käsittää myös muutamia karkeampitekoisia itse- tai lähivalmistetta olevia viuluja. Harmonikoista suurin osa on 5-rivisiä. Vaskipuhaltimet ja suuri osa puupuhaltimista ovat peräisin puhallinseitsikköjen soittimistoista. Rumpusetti, mekaaninen piano, banjomandoliini ja hawaijikitara ovat peräisin ajalta, jolloin afroamerikkalainen rytmimusiikki otti Suomessa ensiaskeleitaan. Ala-Könnin haltuun on ajautunut myös joukko kuriositeetteja: kokoelmaan kuuluu muun muuassa täysin metallinen laatikkokantele ja useita mekaanisia automaattisoittimia. Kokoelmaan kuuluu myös paljon soittimien osia, aihioita ja kuljetuslaukkuja. Ala-Könnin alkupeiräiseen soitinkokoelman yhteyteen on Kaustisen osalta lisättävä myös ne lukuisat pienkanteleet, harmonit ja jousikot, jotka ovat kertyneet Kansanmusiikki-instituutin toiminnan mukana aina 1970-luvulta lähtien. Nämä soittimet ovat suurilta osin käyttösoittimia, joita on hankittu Kansanmusiikki-instituutin omiin musisointi- ja koulutustarpeisiin.

Maantieteellisesti esinekortteista on todettavissa, että Ala-Könni keräsi enimmäkseen soittimet sieltä, missä hän muutoinkin suoritti keruita: Keski- ja Etelä-Pohjanmaalta, Pohjois-Savosta, Pirkanmaalta ja Uudelta maalta. Eksoottisempia soittimia Euroopan ulkopuolelta, muun muuassa Lähi- ja Kaukoidästä, on kertynyt yli 30. Soittimet voivat olla itse tai lähipiirissä valmistettuja tai massatuotantona valmistettuja, mutta yhteistä niille joka tapauksessa on, että ne on kerätty pääsääntöisesti kentältä, ehkä tyypillisesti harrastelijamuusikoiden jälkeläisten hallusta. Soittokuntoinen soitin on kokoelmassa poikkeus. Soitin on saatu siinä vaiheessa, kun se ei ole enää ollut soittokuntoinen. Soittimia on siis käytetty 1900-luvun alkupuoliskolla ja puolesavälissä, muutamia vanhempia ja uudempiä yksilöitä lukuun ottamatta.

Tutkimuksellisesti kyseessä on ainakin osin aarreaitta, josta ei ole vielä paljoa ammennettu lukuun ottamatta joitakin rajattuja soitinjoukkoja, kuten kanteleita ja paimensoittimia. Kokoelmaan kuuluu varsin erilaisia soittimia, jotka voivat kiinnostaa myös muita kuin puhtaasti kansanmusiikin tutkijoita. Soittimet ovat ainakin suuntaa antava otos siitä mitä yli-

Taulukko 1. Erkki Ala-Könnin soitinkokoelma jaoteltuna Ala-Könnin itsenä käyttämää luokittelua mukailevaan jaotteluun. Tarkemmat luokat ja luokkien sisällöt ks. Liite 1.

päätään Suomen maaseudulla tietynä aikana käytetty, mutta kokoelma sisältää myös joitakin soitinyksilöitä, joihin liittyy joko mielenkiintoinen dokumentoitu historia, tai soitinyksilöitä jotka ovat harvinaisia kurositeetteja. Kokoelma kaipaisikin juuri tutkimusta, sillä Ala-Könnin tiedot soittimista ovat valitettavan usein pelkäästään kuvailevia, eivät taustoittavia. Harmillisen usein ei dokumentoituna sitten olekaan niin paljoa tietoa soittimien alkuperästä, edellisistä omistajista tai käyttöyhteyksistä kuin toivoisi. Soittimia koskevaa dokumentointia voi kuitenkin aina täydentää: kokoelman soitinyksilöihin kohdistuva tutkimus tekisi siitä arvokkaamman. Satunnaisena esimerkkinä torvi- eli mekafoniviulua koskevassa kortissa (ks. kuva 6.) ei mainita sanallakaan kyseisen viulumallin historiallista käyttöyhteyttä akustisen äänityksen aikakaudella. Kuka tällaista viulua on Suomessa tarvinnut ja mihin? Se, ettei Suomen kansansoitinmuseo ole koskaan toiminut kovinkaan mittavien resurssien varassa – kyseessä ei ole missään vaiheessa ollut sellainen musiikin erikoismuseo kuin mikä Suomesta edelleenkin puuttuu – näkyy välittömästi siinä, ettei tutkimus ole vakiintunut osaksi museon jokapäiväistä toimintaa.

Torvi - eli meka -
foniviulu

E. Ala-Könni 1972

Runkona kapea puulauta, jonka jatkeena ylöspäin kaula. Kaula ja tappirasia samaa puuta. Alapäässä laudan alla erillinen tumma puulevy, jonka reunassa puunauva. Takareunassa musta leveä laudan ulkopuolelle ulottuva puulevy, jonka toiseen reunaan kiinnitetty musta pyöreä kielenpidike. Toiseen päähän yläreunaan yhdellä ruuvilla kiinnitetty leukatuki. Kielet kiinnitetty mustaan kielenpidikkeeseen, jossa pikaviritin jokaiselle kielelle. Kielenpidike kiinnitetty kielenpidiketappiin punaisella suoninarulla. Kahdesta pikaviritimestä vääninruuvi pois. Talla puinen. Sen alapuolella koko laudan ympäri kulkeva metallinen koristeellinen rengas, jonka päällä puutalla on irrallaan. Metallin alapuolella laudan päällä musta puupala, jossa keskellä ura. Metallirengas liittyy alapuolella metallinulaan, joka asetettu kookkaan metallikiekon keskipisteeseen. Kiekossa uria ympäri. Kiekossa toisella puolella runoissa kaksi metalliruuvia ja keskellä messinkinen nauha, joka kulkee muodostaen ympyrän; tehty kahdesta osasta. Nauhassa 6 metalliruuvia. Nauhalla on kiinnitetty kiekoon kookas kirkasta metallia oleva torvi, joka on soittimen suuntainen ja ulottuu tappirasian juureen asti. Metallikiekko kiinni runkolaudassa kahdella ruuvilla. Rungossa yhdellä sivulla kaulan ja runko-osan liitoskohdassa metallista väännetty koukku, jossa ruuvi. Alapuolella samassa kohdassa metallilaatta, jossa teksti: D.R.G.M. , D.R.P.a. Otelauta musta. Kaulan lakkaus kulunut alapuolelta. Tappirasia normaali. Tapit mustat. Kielistä reunimmat metallia, keskimmäiset suunta.

Pituus 61 cm.

Isostakyröistä.

Kuva 6. Esinekortti jossa kuvaillaan torvi- eli mekafoniviulua.

Soitinkokoelman tarina jatkuu

Kansanmusiikkisäätiö, joka huolehti museon näyttelytoiminnan järjestämisestä vuosikaudet, ei joka käänteessä nähnyt museon pitämistä ydintehtäväkseen, ja se, mikä on joskus näyttänyt tarkoituksenmukaiselta, muuttui aikojen ja arvostusten muuttuessa hankalaksi. Kuitenkin Ala-Könnin soitinkokoelmaa on Kaustisella laajasti ottaen hoidettu, joskaan ei aina täysin ammatillisesti, niin kuitenkin vastuuntuntoisesti. Kokoelmasta tehtiin muun muassa 2000-luvun mittaan kattava verkkotietokanta, joka mahdollistaa vakavan kokoelmaan tutustumisen matkojenkin päästä. Kokoelman jakautuminen kahteen eri paikkaan ei siinänsä ole ratkaisevan suur

ri ongelma tutkijoiden kannalta. Se saattaa aiheuttaa sekaantumisia ja turhaa työtä, mutta todellisia ongelmia ilmenee vasta silloin, mikäli kokoelma tai sen osa jää tutkijoiden ja yleisön saavuttamattomiin – näinhän on ajoittain käynyt.

Soitinkokoelman status on kokenut viime vuosina muutoksia, joiden merkitystä on vielä vaikea arvioida. Uuden yliopistolain sekä yliopistouudistuksen myötä Tampereen yliopisto yksityistettiin ja yliopiston omistama soitinkokoelma on jäänyt Suomen valtion omaisuudeksi. Tampereen yliopisto päättää edelleen soitinten esilläpidosta ja lainaamisesta (Kukkurainen 7.10.2011). Suomen kansansoitinmuseota aiemmin hallinnoinut Kansanmusiikkisäätiö taas asetettiin konkurssiin lokakuussa 2011 pitkälistien talouskamppailujen jälkeen. Erkki Ala-Könnin kokoelmat olivat vain lainassa Kaustisella, joten konkurssilla ei ollut vaikutusta niiden omistussuhteisiin. Konkurssin jälkeen Suomen kansansoitinmuseo on siirtynyt Kaustisen kunnan alla toimivan Kansanmusiikki-instituutin yhteyteen ja vuokrasopimus Erkki Ala-Könnin keräämien soittimien näyttely- ja museotoiminnan osalta on edelleen voimassa. Tampereen yliopiston kansanperinteen arkiston ja musiikintutkimuksen oppiaineen tiloissa on myös muutamia kokoelmaan kuuluvia

Kuva 7. Suomen kansansoitinmuseon perusnäyttely vuonna 2012.

soittimia, mutta valtaosa niistä on Kaustisella säilytystiloissa tai Suomen kansansoitinmuseon näyttelyssä *Perhonjokilaakson kansanmusiikin historiaa*. Keskipohjanmaan maakuntamuseon kanssa tehdyn yhteistyösopimuksen päättymisen jälkeen kansansoitinmuseolla ei ole enää ollut valtiosuusvirkoja ja Kansanmusiikki-instituutti on hoitanut myös museon toimintaa.

Erkki Ala-Könni -säätin omistamat soittimet sijaitsevat tällä hetkellä Lapualla. Soitinkokoelmalla on ollut pieni pysyvä esittelypiste Kulttuurikeskus Paukussa. Erkki Ala-Könni -säätin ja Lapuan kaupunki ovat tehneet sopimuksen vuoteen 2015 saakka, ja he ovat perustaneet soitinkokoelman ympärille Ala-Könni Instituutin. Sopimuskauden päättymisen jälkeen Lapuan kaupunki on kuitenkin päättänyt luopua kokoelmasta (Lapuan kaupunginhallituksen kokous 23.1.2012). Viimeisimpänä on pohdittu mahdollisuutta siirtää kokoelma Lapualta Kaustiselle, Suomen kansansoitinmuseon yhteyteen (Neuvottelumuistio 8.8.2012). Ehkä soitinkokoelma saadaan kuin saadaankin vielä yhdistettyä Ala-Könnin toiveiden mukaisesti. Tutkimustoiminnan lisäksi kokoelmat kaipaavat myös kartuttamista. Kokoelman kartutuspolitiikka vaatisikin oman pohdintansa.

Mikä on nykypäivän kansansoitin? Minkälaisia soittimia Ala-Könnin haaviin tänä päivänä tarttuisi? Elegantisti Ala-Könnin kokoelman jatkoksi voisivat sopia vaikka uusiosoitimet, joista onkin jo Kaustisella saatu esimakua Maaseudun Sivistysliiton vuonna 2010 kansansoitinmuseossa järjestämässä ITE-soitin -näyttelyssä. ●

Lähteet

KIRJALLISUUS

Määttä, Viljo S. 2005. *Kaustisella kivetkin soi: Toimintaa ja tapahtumia festivaalivuosien varrelta 1968-2002*. Kaustinen: Kansanmusiikki-instituutti.

Jankko, Terhi & Tingander, Riitta 1984. *Keitä me olemme? Präntäty tänä vuonna 1: 12-30*.

Järviluoma, Helmi 2001. *Kansanmusiikki oppituolille: Rajankäyntityön historiaa 1965-1983*. *Musiikki* 2001 (1): 65-79.

ARKISTOLÄHTEET

Kansanmusiikki-instituutin arkisto

Sopimus yliopiston soitinkokoelman myöhemmin erikseen sovittavien soitinten lainaamisesta näyttely- ja tutkimustoimintaa varten, allekirjoitettu Tampereella 30.5.1986 ja Kaustisella 4.6.1986.

Kaustisen kunta

Kaustisen kunnanhallituksen pöytäkirja 30.10.1985.

Lapuan kaupunki

Lapuan kaupunginhallituksen kokous (liite 1) 23.1.2012.

Patentti- ja rekisterihallitus

Erkki Ala-Könni -säätien säännöt. Tilattu 9.9.2011.

Taiteen keskustoimikunta/ Pohjanmaantaidetoimikunta, Vaasa

Neuvottelumuistio 8.8.2012, Dnro: TKT/7/593/2012.

Tampereen yliopiston kansanperinteen arkisto

Ala-Könni, Erkki: Kirje Tampereen yliopiston hallitukselle 24.2.1986.

Korkeimman oikeuden tuomio (nro 2107), antopäivä 20.06.1991.

Kansanperinteen laitoksen soitinkokoelman neuvottelukunnan kokous 26.2.1985.

Päätös [1987], mukana Erkki Ala-Könnin kanne, yliopiston vastine, ja tuomiolauselma.

Muistio: Neuvottelu Koskikodissa 11.4. [1986?].

Tampereen kaupunginhallituksen kokouksen pöytäkirja 11.3.1985.

Soitinmuseum- neuvottelu Kaustisella Kansanmusiikki-instituutissa 30.10.1985.

Soitinkokoelmaneuvottelu Haarlassa 14.2.1986.

LEHTIARTIKKELIT

Tampereella ehdotetaan: Instituutti kansansoittimille. *Helsingin sanomat* 4.10.1983.

Kuva 1:

Jääkö kansanmusiikin tutkimus oppituolilta. *Aamulehti* 18.5.1983.

Kansanmusiikin asema heikkenisi. *Aamulehti* 17.5.1983.

Kuva 2:

Ala-Könnin kokoelmat kirjastotaloon. *Aamulehti* 22.9.1984.

Antaa soittimien mennä. *Kansan Lehti* 15.9.1984.

Delfiinit vai kansansoittimet? *Aamulehti* 5.2.1984.

Kanteleliitto: Eikö Tampere oivalla perinnettä? *Tampereilainen* 13.9.1984.

Kulttuurikaupunki - muka! Lukijan osasto. *Kotikaupunki* 2.9.1984.

Pidetään viulut. *Aamulehti* 14.9.1984.

Pori mukaan viime hetkessä: Ala-Könnin soitinkokoelma kiinnostaa useita kuntia. *Satakunnan Kansa* 31.8.1984.

Tampere korjaisi Haarlan palatsin soittimille. *Helsingin Sanomat* 13.3.1985.

Yliopisto oikea paikka soittimille. *Aamulehti* 12.3.1985.

Kuva 3:

Ala-Könni jatkaa oikeustaistelua: Riitasointuun ei ole löydetty sopua. *Aamulehti* 11.3.1987.

Ala-Könnin soitinkokoelman omistuskiista jatkuu oikeudessa. *Helsingin Sanomat* 11.3.1987.

Soitinkäräjällä halutaan sovintoon. *Helsingin Sanomat* 10.12.1986.

Kuva 4:

Ala-Könni vie yliopiston oikeuteen / Ikaalinen saa heti osan Ala-Könnin kokoelmasta, loppukokoelman omistus selvitetään oikeudessa. *Helsingin Sanomat* 5.6.1986.

Ala-Könnin pelit Kaustisen varastoon. *Ilkka* 11.2.1988.

Ala-Könnin soittimet käräjäpöydälle / Professori Ala-Könni tuimana: Soitinkokoelman kohtalo ratkotaan oikeussalissa. *Aamulehti* 5.6.1986.

Soittimet tuomittiin yliopistolle: Ala-Könni jatkaa taistelua hovissa. *Aamulehti* 14.10.1987.

Tampereella vaiettiin: Soittimet lähtivät lainaksi Kaustiselle. *Aamulehti* 15.1.1988.

Tiedettä vai ei? Ala-Könnin kokoelman ongelma [väliotsikkona ”Eroon Ala-Könnin mandoliineista”]. *Aamulehti* 14.5.1988.

Yksi oli poissa soittotuvan vihkiäisistä / Riidellyt soittimet lainassa Kaustisilla. *Aamulehti* 8.3.1988.

Kuva 5:

Ikaalinen hylkää Ala-Könnin soittimet. *Aamulehti* 11.10.1989.

Säästölinja uhkaa Ala-Könnin soittimia / Ala-Könnin soittimet jälleen tuuliajolle: Kokoelma liian kallis Ikaalisille. *Aamulehti* 15.6.1989.

HAASTATTELUT

Kukkurainen, Eija, sähköpostien vaihto 7.10.2011, Tampere, Suomi. Kansanperinteen arkiston amanuenssi.

Nieminen, Rauno 1.3.2012, Ikaalinen, Suomi. Soitinrakentajames-tari, Musiikin tohtori.

Sinkkonen, Jussi 17.10.2011, Kaustinen, Suomi. Kiinteistöalan yrittäjä, joka on ollut mukana soitinten siirrossa Alavudelta Kaustiselle ja Kaustiselta Lapuulle.

LIITE 1. ALA-KÖNNIN SOITINKOKOELMAN SISÄLTÖ

Alla oleva taulukko on laadittu Tampereen yliopiston kansanperinteen laitoksen soitinkokoelman esinekorteita tehdyn sisällysluettelon mukaisesti.

Soitin	Lukumäärä
<i>Kanteleet</i>	
Erikoiskantele	1
5-kielinen kantele	12
14-kielinen kantele	1
15-kielinen kantele	1
Täysmetallinen kantele	1
Viroilaiskantele	1
Koulukantele	2
Inkeriläiskantele	5
Laatikkokantele	56
Laatikko-kaksoiskantele	2
Lapsen kantele	2
Setukaiskantele	1
<i>Paimensoittimet</i>	
Soittu	1
Tuohitorvi	12
Paimentorvi	10
Truba	8
Äänis-vepsäläinen 'Lutt'	1
Yhdistetty nokkahuiluklarinetti	1
Kärjennoukka	4
Klarinettisoitin	6
Merkinantotorvi	1
Nokkahuilu	13
Puutorvi	4
Huilu	4
Mäntypilli	1
Paimensoitin	2
Pukinsarvi	8
Naudansarvi	4
Puinen pukinsarvi	1
Ruokopilli	3
Tuohi	1
Pilli	1
Pajupilli	4
Olkipillejä	3
Tuohipilli	3
Koiviston pilli	1
Koristetorvi	1
Sälgpipa	1
Klarinettisoittimen suusa	1
<i>Harmonikat</i>	
Pianoharmonikka	4
1-rivinen	3
2-rivinen	18
3-rivinen	7
5-rivinen	25
Konsertina	1
Hanuriin kielipenkki, kieliä ja nurkkarautoja	
<i>Jousisoittimet</i>	
Alttoviulu	8
Bassoviulu	3
Jouhikko	6
Sello	1
Sellonen	1
³ / ₄ viulu	1
Lapsen viirsikantele	1
Lapsen viulu	2
Viulu	35

Virsikantele	24
Mekafoniviulu	2
Sippiviulu	1
Virsikanteleen jousi; viulun aineksia; viulun kansipuu; viulun jousi; viulun kotelo...	
<i>Harmonit</i>	
Harmoni; polkuharmoni	6
Mekaaninen harmoni	1
Harmonin kieliä; urkuharmonin kieliä.	
<i>Kielisoittimet</i>	
Ukulele	1
Banjomandoliini	1
Pienoissähkökitara	1
Hawaiikitara	1
Sointusitra	5
Kitara	6
Mandoliini	15
Sähkökitara	2
Lyyra	1
Sitra	13
Mökäfoni	1
Sitran avain ja kielirasia; mandoliinin kotelo; nuottiteline ja sointusitran nuottivihkoja.	
<i>Kellot</i>	
Aisakello	4
Karjankello	2
Kello	1
Lampaankello	2
Valjaskello	11
Tumpeli	1
Kulkunen	1
Pöytäkello	1
Koulukello	1
Laivakello	1
Vasikankello	4
Lehmänkello	10
Pöytäkello	1
Postikello	1
<i>Huuliharput</i>	
Huuliharppu	34
Huuliharpun osia	
<i>Vaskipuhalltimet</i>	
B-kornetti	5
Barytonitorvi	1
B-trumpetti	3
C-trumpetti	1
Es-bassotorvi	2
Es-kornetti	6
Helikontorvi	1
Poikkihuilu	3 (1 kotelo)
Saksofoni	2
Tenoritorvi	1
Käyrätorvi	1
Veetopasuuna	4
Metsästystorvi	4
Signaalitorvi	3
Alttotorvi	3
<i>Puupuhalltimet</i>	
B-klarineti	4 (1 kotelo, 1 laatikko, 1 nuottipidin)
Es-klarineti	1
Klarineti	6 (+ 1 suukappale)

Oboe	1
<i>Lyömäsoittimet</i>	
Tamburiini	3
Isorumpu	1
Rummun lautanen	1
Isorumpu, lautanen, puukello ja palikat sekä vispilät.	1
Rumpu	1
Pimpparauta	9
<i>Sijoittamattomat</i>	
Flyygeli	1
Gramofoni	5
Harjoittelusormio	1
Kampasoitin	3
Kellopeli	1
Tuulikannel	1
Pirtasoitin	1
Muovinen käyrätorvi	1
Sauva	1
Nuottiteline	1
Nuottilehden pidin	1
Räikkä	2
Susikello	1
Pianino	1
Urkupillistö	1
Roller organ	1
Puukello	3
Munniharppu	3 (+1 kotelo)
Virityspilli	1
Puukko ja tuppi	2
Mekaaninen piano	1
Matkagramofoni	1
Soittorasja	1
Parlografi	1
Reikälevy	1
Vihellyspilli	4
Metronomi	1
Palovahdin torvi	1
Palo- ja metsästystorvi	1
Sumutorvi	2
Ksylofoni	2
<i>Ulkomaiset soittimet</i>	
Luuttusoitin yueh chin	1
Jousisoitin hu chin	1
Jousisoitin Kiinasta	1
Oboe Lähi-idästä	1
Säkkipilli	1 (+1 pilliossa)
Rabab	1
Kolmikielinen jousisoitin	1
Ciffeli	1
Balalaikka	1
Intialainen harmoni	1
Intiaanihuilu	1
Ruotsalainen nokkahuilu	1
Intialainen huilu	4
Kiinalainen huilu	1
Kiinalainen nokkahuilu	5
Kreikkalainen huilu	3
Puolalainen huilu	2
Unkarilainen huilu	1
Tunisialainen huilu	2
Neuvostoliittolainen huilu	3
Puulusikat	1
Jousisoitin	1
Rumpu	1
Luuttusoitin Kiinasta	1
Tablarumpu	1
Savirumpu	1
Bandurria	1

<i>Numeroimattomat</i>	
Huuliharppu	1
Pirtsoitin	1
Soittorasja	1
Kukkopilli	13
Lintupilli	9
Huuhkajapilli	1
Okariina	1
Ruokopilli	4 (+1 puurunko)
Oikipilli	2
Koiranputkihuilu	2
Pajupilli	1
Tuohisoitin	4
Jorvi	2
Kantelepiano	1
Lapsen kantele	1
Kaksoiskantele	1
Virsikantele	2
Sitra	1
Taitelepiano	1
B-kornetti	1
Dajre	1
Harmonikka, 5-ryv.	1
Aänilevy; gramofonin neuloja; gramofonin neulankotelo; hanurinkielä, ruokonippu ja valmiita ruokopillejä; kanteleen viritystappi; viulun jousia; virsikanteleen pihkaa.	